

УДК 343.3

**ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА
ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ВИБОРЧИХ ДОКУМЕНТІВ ТА
ДОКУМЕНТІВ РЕФЕРЕНДУМУ**

І.В. Берднік, канд. юрид. наук, викл. кафедри кримінального права та правосуддя
Чернігівський державний технологічний університет

Політика держави у боротьбі зі злочинністю передбачає комплекс заходів, серед яких головну роль виконують заходи соціального, економічного, політичного, правового, організаційного і культурно-

виховного характеру. У системі цих заходів певне місце посідає і покарання. Воно є необхідним засобом охорони суспільства від злочинних покарань.

Інститут покарання спрямований на подальшу гуманізацію системи покарань, забезпечення принципу індивідуалізації покарання та підвищення його ефективності.

Метою цієї статті є аналіз проблем призначення покарання за фальсифікацію виборчих документів та документів референдуму.

Покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. У теорії кримінального права розповсюдженим є підхід, у рамках якого виділяється дві основні групи теорій про мету покарання.

Перша – теорія відплати (принцип таліону: «око за око, зуб за зуб»), які прийнято називати абсолютними теоріями. Друга – теорії досягнення корисних цілей, які називають відносними теоріями покарання [1, с. 152].

Названі теорії є дещо односторонніми, у середині XIX століття з'явилися змішані теорії покарання. Їх прибічники об'єднали все позитивне з абсолютних і відносних теорій.

У ч.2 ст. 50 КК України зазначено, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Отже, законодавець керується змішаними теоріями, які є проміжними між абсолютними і відносними теоріями. Від абсолютних теорій бачимо кару, тобто свого роду відплату злочинцеві за вчинене (застосування встановлених законом обмежень прав і свобод особи, яка вчинила злочин; встановлення певних обов'язків, які обумовлені покаранням), а від відносних – виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (реалізується виховна і понерелджувальна функція кримінального права).

Слід зазначити, що безпосередній вплив на злочинця під час відбування покарання в кримінально-виконавчих установах (мінімального, середнього та максимального рівнів безпеки), а значить і досягнення мети покарання залежить безпосередньо від виду та міри, які визначені законодавцем у кримінально-правовій нормі.

Питання класифікації санкцій серед науковців є дискусійним. Найбільш поширеним серед науковців є поділ санкцій на абсолютно визначені, відносно визначені, альтернативні та відсильні.

Абсолютно визначені санкції не дозволяють диференціювати покарання за один і той самий злочин, але з різними конкретними обставинами, а тому в тексті чинного КК України їх не знаходимо.

Відносно визначена санкція, передбачаючи покарання певного виду, обов'язково встановлює його вищу межу. Нижча межа може вказуватися, а може й не вказуватися законодавцем. Альтернативна санкція передбачає два або більше видів покарання, із яких суд має призначити одне.

У чч.1-3 ст. 158 КК передбачені альтернативні санкції. Альтернативний характер санкцій дозволяє суду при призначенні покарань якомога ширше застосовувати принципи кримінального права, ураховуючи всі фактичні обставини вчиненого та уникаючи застосування покарань, пов'язаних із позбавленням чи обмеженням волі.

Відповідно до ч. 2 ст. 158 КК злочин карається обмеженням волі на строк від одного до чотирьох років або позбавленням волі на той самий строк.

Частина 3 ст. 158 КК передбачає покарання у вигляді обмеження волі на строк від 3 до 5 років або позбавлення волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 1 до 3 років, тобто є злочином середньої тяжкості. Така різниця є цілком обґрунтованою й пояснюється наявністю в диспозиції ч. 3 ст. 158 КК України кваліфікуючих ознак злочину, які є засобом диференціації кримінальної відповідальності.

Отже, певною мірою виправданими для чинної редакції ст. 158 КК України вважаємо наявну конструкцію її санкцій і розмір самих покарань.

Більш-менш схожим до сучасного формулювання юридичної конструкції складу, передбаченого чч. 1-3 ст. 158 КК, була ст. 128 КК 1960 р.

Види й розміри покарання за фальсифікацію виборчих документів, документів референдуму також змінювалися. У цілому, щодо покарання за фальсифікацію виборчих документів, документів референдуму спостерігається тенденція суворого кримінально-правового реагування. Стаття 128 КК 1960 р. за підробку виборчих документів передбачала покарання у вигляді позбавлення волі до 2 років або виправні роботи до 1 року (в редакції від 22.12.1960 р.); позбавлення волі до 2 років або виправні роботи до 2 року (в редакціях від 12.01.1983 р., 19.01.1990 р., 05.03.1993 р.).

У ч. 2 ст. 128 КК в редакції від 15.07.1999 р. за підлог виборчих документів та за використання завідомо піддробленого виборчого документа чи виготовленого у спосіб, не передбачений законом, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років.

У ч. 2 ст. 158 КК в редакціях від 05.04.2001 р. та 15.05.2003 р. за підлог виборчих документів та за використання завідомо піддробленого виборчого документа чи виготовленого у спосіб, не передбачений законом, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від

3 до 5 років; ч. 3 ст. 158 КК в редакціях від 05.04.2001 р. та 15.05.2003 р. за дії, передбачені ч. 2 ст. 158 КК, вчинені членом виборчої комісії, службовою особою передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років з позбавленням спеціального права до 3 років.

Частина 1 ст. 158 КК в редакції від 23.02.2006 р. за незаконне виготовлення, зберігання, використання завідомо незаконно виготовлених виборчих бюлетенів, бланків відкритих посвідчень, бюлетенів для голосування на референдумі передбачає покарання у вигляді штрафу від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – нмдг) або виправні роботи до 2 років, або позбавлення волі до 3 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певними видами діяльності від 1 до 3 років; ч. 2 ст. 158 КК – за підробку виборчих документів, документів референдуму, їх використання, вчинені членом виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидатом, його уповноваженим представником, уповноваженою особою політичної партії (блоку), членом ініціативної групи референдуму – штраф від 300 до 600 нмдг або обмеження волі від 1 до 4 років або позбавлення волі від 1 до 4 років із позбавлення права обіймати певні посади або займатися певними видами діяльності від 1 до 3 років; ч. 3 ст. 158 КК за дії, описані в ч. 2, що вплинули на результати голосування виборців на виборчій дільниці або у межах виборчого округу або призвели до неможливості визначити волевиявлення виборців на виборчій дільниці чи у відповідних виборах (референдумі), – обмеження волі від 3 до 5 років або позбавлення волі від 3 до 5 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певними видами діяльності від 1 до 3 років [2, с. 152].

Таким чином, зміст санкцій, які раніше передбачалися за фальсифікацію виборчих документів та документів референдуму, давали можливість суду індивідуалізувати покарання за нього, враховуючи всі обставини справи. Те ж саме можемо сказати й про чинний Кримінальний кодекс України.

Аналізуючи санкції чч. 1-3 ст. 158 КК, бачимо, що покарання, передбачені в ній, певною мірою співвідносяться з покараннями, які передбачалися за цей злочин, а менший розмір покарання пояснюється загальними тенденціями сучасного кримінального законодавства до гуманізації та лібералізації.

Аналіз санкцій чч. 1-3 ст. 158 КК України свідчить, що ці злочини законодавець визнає діяннями невеликої та середньої тяжкості. Це дозволяє йому застосовувати покарання, які є альтернативними позбавлення волі, широко застосовувати штраф, виправні роботи, обмеження волі тощо і з огляду на це конструювати не одиничні, а альтернати-

віні санкції, які надають можливість обирати найбільш оптимальну міру покарання з урахуванням конкретних особливостей злочину і особи, що його вчинила.

Між тим, дослідження науковців свідчать, що професійні судді, призначаючи покарання з використанням альтернативних санкцій, виходять не з типового покарання, а керуються дещо іншими міркуваннями. Судді виходять із того, що при альтернативних санкціях оптимальним, адекватним покаранням є середня міра покарання, закріпленого в санкції кримінально-правової норми.

Подібні тенденції мають місце і в судовій практиці України. Аналізуючи питання призначення покарання за виборчі злочини, які були вчинені у 2004 р. під час виборів Президента України, М.І. Мельник, зокрема, зазначає, що судова практика йде шляхом застосування найменш суворого покарання, яке визначено за той чи інший такий злочин. Переважно суди призначають засудженим або найменш суворе покарання із тих, які передбачені законом, або мінімальний строк (розмір) відповідного виду покарання. Досить часто в цій категорії справ суди взагалі призначали винним більш м'яке покарання, ніж передбачене законом. Тобто замість позбавлення волі — обмеження волі або штраф. В абсолютній більшості випадків до засуджених реально покарання не застосовувалось — вони звільнялися від його відбування із випробуванням та встановленням їм відповідного іспитового строку. Чимало осіб, стосовно яких органами досудового слідства справи було передано до суду, були звільнені від кримінальної відповідальності та покарання за амністією (на підставі Закону України «Про амністію» від 31 травня 2005 р.) та з інших передбачених законом підстав [4, с. 23-24].

Проаналізувавши судову практику у справах про фальсифікацію виборчих документів, слід зазначити, що всі особи, винні у скоєнні злочину, звільняються від відбування покарання з випробуванням або до них застосовуються найменш суворі покарання в системі покарань (наприклад, штраф). Тобто ці злочини є злочинами невеликої тяжкості, хоча й посягають на основні виборчі права громадян.

Список використаних джерел: 1. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.]. – Київ-Харків: Юрінком-Право, 2002. – 416 с. 2. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.]. – К.: Юридична думка, 2004. – 352 с. 3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – Київ – Харків: Юрінком Інтер-Право, 2002. – 416 с. 4. Мельник М. І. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих прав / М. І. Мельник. – К.: Атіка, 2005. – 144 с.